

* * *

Kardinál Zenon GROCHOLEWSKI, *Univerzita a Cirkev na začiatku tretieho milénia*, Katolícka Univerzita v Ružomberku 2002 — 174 ss.

W dniu 12 września 2002 r. ks. kard. Zenonowi Grocholewskiemu nadano tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Komenského w Bratysławie. Z tej racji uniwer-

syteckie wydawnictwo opublikowało specjalną broszurę autorstwa ks. kardynała, pt. *Doctor honoris causa Universitatis studiorum Comenianae Bratislavensis* (Univerzita Komenského, Bratislava 2002, 50 ss.). Nie odbiega ona w swej treści od przyjętych standardów przyjętych na wyższych uczelniach i zawiera (w językach słowackim i angielskim): krótkie zaprezentowanie okoliczności podjęcia przez senat uniwersytetu (na wniosek Rady Wydziału Teologii im. Cyryla i Metodego) decyzji o nadaniu tego tytułu, następnie *Curriculum vitae* Kardynała, laudację rektora uniwersytetu prof. dr. dr. h.c. Ferdynanda DEVÍNSKEHO oraz wykład Jego Eminencji. Książeczka ta jest stosunkowo łatwo dostępna i chyba nie wymaga bardziej wnikliwego omówienia. Warto wszakże zwrócić uwagę na przytoczone przez F. Devínskeho zdanie nowo promowanego doktora, syntetycznie wyrażające jego zaangażowanie w rozwój życia eklezjalnego Słowacji: „Dla żadnego kraju nie zrobiłem tyle, co dla Słowacji, i to sprawia mi radość”. Słowacy są tego świadomi i dlatego darzą go niebywałym, lecz w pełni zasłużonym szacunkiem. Zdanie to przyjęto również jako motto książki, wydanej z tej samej okazji przez Katolicki Uniwersytet w Ružomberoku, i właśnie tej publikacji wypada poświęcić więcej uwagi.

Ks. J. DUDA we *Wstępie* podkreśla, iż jest to prawdopodobnie pierwsze w formie książkowej wydanie wywiadów i referatów wygłoszonych przez ks. kard. Z. Grocholewskiego jako Prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego. Celem tej kompilacji jest przybliżenie czytelnikom nauczania Jego Eminencji na temat roli uniwersytetów, zwłaszcza katolickich, na początku trzeciego tysiąclecia. Nadto stanowi ona wyraz wdzięczności za wieloletnią posługę dla Kościoła słowackiego, szczególnie w dziedzinie kanonistyki i teologii, ks. kardynała, który m.in. przez 10 lat uczestniczył rokrocznie w sympozjach prawa kanonicznego organizowanych w Spišskej Kapitule. W pierwszej części książki, obok podziękowania ks. J. JARABA za udostępnienie artykułów publikowanych w tej książce, zwłaszcza dotyczących nauczania teologii w seminariach duchownych, zamieszczono kilka wypowiedzi przedstawicieli Kościoła słowackiego, dotyczących takich kwestii, jak: zadania uniwersytetu w odniesieniu do współczesnych problemów religijnych i kulturowych (ks. bp F. TONDRA), charakterystyka osoby Kardynała (ks. bp T. GALIS) oraz jego kontakty z Uniwersytetem Komenského (ks. V. JUDÁK), nauczanie ks. kardynała o roli uniwersytetów katolickich (ks. dr A. AKIMJAK) i nowej ewangelizacji (ks. dr J. Duda); ks. dr A. TYROL podejmuje natomiast problem relacji uniwersytetu i Kościoła na początku trzeciego tysiąclecia. Ogólnie mówiąc, jest to znakomita i miarodajna panorama opinii wiodących przedstawicieli słowackich środowisk kościelnych na temat nauczania Kardynała oraz jego twórczych i kordialnych kontaktów z Kościołem tego kraju. Dowodzi również, co może zdziałać jeden człowiek bezgranicznie zaangażowany w odbudowę zniszczonych przez komunistyczny totalitaryzm struktur kościelnych.

Na drugą część recenzowanej książki składa się wybór dziewięciu artykułów i wypowiedzi ks. kard. Grocholewskiego, przyporządkowanych jej tytułowi i publiko-

wanych już w innych czasopismach². Z tej tematycznie spójnej różnorodności, nie pomniejszając znaczenia żadnej enuncjacji, pozwolę sobie zwrócić uwagę na trzy.

(1) Pierwszą stanowi referat wygłoszony w dniu 20.04.2002 r. na Wydziale Teologii w Lugano (Szwajcaria) z okazji dni otwartych tegoż wydziału i oddania do użytku nowego kompleksu budynków uniwersyteckich. Ks. kardynał podkreśla, iż *Stolica Apostolska* docenia dynamizm tej relatywnie młodej uczelni, zwracającej na siebie uwagę kantonów Szwajcarii, a także innych krajów Europy. Swoje powstanie wydział zawdzięcza odwadze bpa E. CORECCO, który go założył, dalszy zaś rozwój — znakomitej współpracy władz kościelnych i świeckich. Dzięki temu uniwersytet w Lugano dołącza do licznej grupy uniwersytetów Europy, mających bogatą tradycję historyczną. Autor w zarysie prezentuje dwa modele europejskich uniwersytetów: średniowieczny i współczesny. Wśród średniowiecznych wiodącą rolę odgrywały ośrodki formacji akademickiej w Bolonii oraz Paryżu, nie mające żadnych wzorców w arabskim, żydowskim czy greckim kręgu kulturowym. Nawiązywały raczej do szkół katedralnych i w XII w. stworzyły swoistą wspólnotę wykładowców i studentów (*universitas magistrorum et scholarum*). Posługiwano się językiem łacińskim, zaś w pracy dydaktycznej stosowano metodę *lectio et disputatio*. Wydział teologii zajmował miejsce centralne, a władza kościelna była organem kontrolnym. Uniwersytet przygotowywał ludzi do różnych funkcji społecznych i jego zadaniem była intelektualna oraz moralna formacja człowieka. Dewizą tych uczelni były prawda i dobro.

Na początku XIX w. dokonano w Prusach reformy uniwersytetów, której inicjatorem był Wilhelm von HUMBOLDT (1767–1835). Uniwersytet przekształca się w instytucję państwową i otrzymuje poważne wsparcie finansowe, pozwalające na rozwój strukturalny i personalny. Zyskuje szeroki zakres autonomii i wolności w zakresie prowadzenia badań i dydaktyki. Staje się ośrodkiem poznawania prawdy, ale już bez egzystencjalnego jej odniesienia. W tym typie uczelni centralne miejsce zajmuje fi-

² Należą do nich kolejno: (1) *L'impegno culturale e testimonianza della fede*, „L'Osservatore Romano” (8.09.2001), p. 7, s. 59–61; (2) *Una presenza autonoma al servizio del dialogo scientifico e culturale* (referat wygłoszony w dniu 20.04.2002 r. na Wydziale Teologii w Lugano [Szwajcaria]; tekst jeszcze niepublikowany), s. 63–73; (3) *Stużyć prawdzie w pełnym jej wymiarze* (rozmowa A. Bienkowskiej z Kardynałem Zenonem Grocholewskim, „Przegląd Uniwersytecki KUL” (maj–czerwiec 2001), nr 3, s. 4–5, 75–80; (4) *Roma come centro di studi ecclesiastici*, w: G. GALAZKA, *Pontificie università e atenei romani*, Città del Vaticano 2000, p. 9–17, s. 83–91; (5) *Unsere Professoren sprechen im Auftrag der Kirche. Was der Vatikan von einem katholischen Lehrstuhlinhaber erwartet? (Fragen an Kardinal Grocholewski [...])*, „Zeitung kritischer Christen” — Forum 15/17. August 2001, s. 58–60, 93–99; (6) *Il vescovo inviato ad insegnare*, „Seminarium” 41(2001), nr 1, p. 275–293; tekst polski: „*Munus docendi*” biskupa, tł. A. Miziński, „Prawo – Administracja – Kościół” 2 (2001), nr 1, s. 5–35, 101–125; (7) *Il teologo al servizio dell'Università, della Chiesa e della Società*, „Seminarium” 40 (2000), nr 1, p. 177–190, 127–140; (8) *Das kirchliche Nihil obstat. Die Berufung des Professors für Katholische Theologie*, „Seminarium” 41 (2001), nr 1, s. 255–274 — w tym samym numerze Seminarium zamieszczono również przekład tego artykułu na jęz. włoski — p. 275–292, s. 143–159; (9) *L'insegnamento della teologia nel seminario: importanza e suggerimenti*, „Seminarium” 3 (2000), p. 619–632, s. 161–174.

lozofia. Obydwa modele miały swoje braki, czego dramatycznie dowiodła rewolta studentów w latach 1968–1970. Obecnie zaczyna się kształtować nowy typ uniwersytetu, który przez prawno-strukturalną organizację pracy synchronizuje działalność poszczególnych osób prawnych. Wydaje się, że uniwersytet w Lugano może stać się wzorcem takiego nowego modelu europejskich uniwersytetów, za czym przemawia utworzenie jednego kampusu uniwersyteckiego, gdzie spotykają się wszystkie podmioty akademickie, cieszące się autonomią, ale współpracujące ze sobą nie tylko dla dobra kraju, lecz także dla dobra wiedzy, badania i poznawania prawdy. Pod tym względem działalność *ad intra* i *ad extra* Wydziału Teologii w Lugano może też być miarodajnym przykładem dla Kościoła katolickiego.

(2) Niezmiernie interesujące i aktualne jest przedłożenie nt. *Teolog w służbie uniwersytetu, Kościoła i społeczeństwa*, wygłoszone 23 marca 2000 r. na Wydziale Teologii Uniwersytetu w Splicie (Chorwacja) z okazji 300-lecia Niższego Seminarium, które powstało w 1700 r. i stanowi niejako załączek obecnego wydziału, założonego dopiero w 1999 r. Ks. kardynał najpierw ukazuje teologię w kontekście „uniwersyteckiego areopagu” *Universitas* pochodzące z połączenia słów *versus unum* lub *versus unitatem* wskazuje na jedność wykładowych i studiujących w dążeniu do poznania. Uniwersytet jest zatem żywym organizmem osób zainteresowanych poznawaniem prawdy i tworzącym wielką platformę różnych dyscyplin wiedzy w celu wzajemnego ubogacenia. W tym sensie należy też rozumieć zadanie wydziałów teologii, wchodzących od początku w struktury uniwersyteckie i będących ich „duszą”. Pełniły one swoją misję świadome, że kieruje nimi Ten, który sam jest „Drogą, Prawdą i Życiem” (J 14,6). Następnie autor przywołuje niektóre postanowienia konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* papieża JANA PAWŁA II, których realizacja może przyczynić się do dalszego, skutecznego wypełniania przez teologię jej zadań — naturalnie przy zachowaniu autonomii poszczególnych dyscyplin. W kolejnym punkcie ks. kard. Grocholewski, na podstawie instrukcji Kongregacji Nauki Wiary *Donum veritatis* (24.05.1990), prezentuje rolę teologa. Ma on być sługą Bożego słowa, człowiekiem, który zawierzył Słowu i służy prawdzie po myśli Magisterium Kościoła. Powinien kontemplować Słowo i żyć nim zgodnie ze świadectwem św. JANA: „Cośmy słyszeli (...)” (1 J, 1-3). Z kolei autor omawia kwestię teologii w Kościele i w służbie dla Kościoła. Przytacza znamienne słowa Jana Pawła II, skierowane 18 listopada 1980 r. do teologów niemieckich zebranych w Altötting: „Teologia jest wiedzą dysponującą wszystkimi możliwościami ludzkiego poznania. W stosowaniu swoich metod i analiz jest wolna. Jednocześnie musi zwracać uwagę na to, w jakiej pozostaje relacji do wiary Kościoła. Wiary nie zawdzięczamy sobie (...). Teologia zakłada wiarę; może ją wyjaśniać i wspierać, lecz nie może jej «wyprodukować»”³ Teologia ma więc za zadanie badać prawdę objawioną, na której straży stoi Kościół; nadto jest zobowiązana do służby Kościołowi poprzez intelektualną i mo-

³ AAS 73/1981/100-105, nr 3; tł. z niem. — B.Z.

ralną formację kandydatów do kapłaństwa, życia zakonnego i „kwalifikowanych” wiernych świeckich⁴.

W końcowej części autor ponownie odwołuje się do konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana*, stwierdzając, iż teologia pozostaje również w służbie ewangelizacji⁵ i powinna podejmować dialog ze współczesną kulturą, do czego zresztą zachęcał już Sobór Watykański II (KDK 62). W zakończeniu ks. Kardynał przypomina słowa Chrystusa, będące dewizą istniejącego od 1477 r. Uniwersytetu w Tybindze: *Ego sum via, veritas et vita* (J 14,6) i życzy Wydziałowi Teologii w Splicie, aby one kształtowały postawę wszystkich pracujących i studiujących na tym uniwersytecie.

(3) Z kolei warto zwrócić uwagę na referat wygłoszony w Würzburgu (30.03.2001) na kongresie niemieckiej sekcji Europejskiego Stowarzyszenia Teologii Katolickiej, dotyczący kościelnego *nihil obstat* przy nominacji profesora teologii katolickiej. Ta prelekcja składa się z trzech części. W pierwszej autor omawia podstawowe przesłanki kościelnego prawa wyznaniowego i państwowego. Podkreśla, iż we wszystkich konkordatach zawartych przez Stolicę Apostolską z Republiką Federalną Niemiec lub poszczególnymi państwami federalnymi gwarantuje się zachowanie norm prawa kanonicznego przy mianowaniu profesorów teologii katolickiej na uniwersytetach państwowych. Wymóg zgody biskupa na wykładanie teologii opiera się założeniach teologiczno-eklezyjalnych. Prawda bowiem, jakiej teolog poszukuje i naucza, to prawda objawiona oraz dar samego Boga. Domaga się ona wiary, która z kolei jest *fides quaerens intellectum* — w tym należy upatrywać korzeni badań teologicznych. Prawdę wiary teolog przyjmuje za pośrednictwem Kościoła, który jej strzeże. Nie jest więc on tylko „mężem wiedzy” zatrudnionym na uniwersytecie państwowym, ale człowiekiem posłanym przez Kościół: zgłębia wiarę, ale ma także być jej świadkiem. Ks. kardynał popiera swoje wypowiedzi m.in. cytatami z encykliki papieża Jana Pawła II *Fides et ratio* (nr 92 i 93) i postanowieniami konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* (nr 25 i 27). W drugiej części omawia konsekwencje prawne, wynikające z powyższych przesłanek. Wspomniane konkordaty przyznają kompetentnemu biskupowi prawo konsultowania z nim mianowania profesorów teologii katolickiej. Wyboru odpowiednich kandydatów dokonuje się najpierw według przepisów państwowych, co jednak wcale nie znaczy, iż można pominąć lub ignorować postanowienia kompetentnej władzy kościelnej. Miejscowy ordynariusz ma bowiem prawo udzielenia lub odebrania *mandatum docendi*. Według uchwały

⁴ Znamienne są słowa, które autor przywołuje z tejże konstytucji: *Le Facolta Ecclesiastiche — e quali sono ordinate al bene comune della Chiesa e costituiscono perciò qualcosa di prezioso per tutta la comunità ecclesiale — devono avere coscienza della propria importanza nella Chiesa e della partecipazione al suo ministero* (Proemio, IV).

⁵ *Sapientia Christiana*, Proemio, III: *Non fa meraviglia, tuttavia, che tra le Università Cattoliche la Chiesa abbia promosso sempre con speciale impegno Le Facoltà e le Università Ecclesiastiche, cioè quelle che si occupano particolarmente della Rivelazione cristiana e di quelle discipline che ad essa sono connesse, e che perciò, più strettamente si ricollegano alla sua stessa missione evangelizzatrice.*

Konferencji Episkopatu Niemiec (24.02.1972), należy przede wszystkim nominować kapłanów, którzy z racji święceń są pierwszymi współpracownikami biskupa w wykonywaniu *munus docendi*. Biskupi we wspólnocie z biskupem Rzymu są autentycznymi świadkami wiary (KK 25). Teologia, jako wiedza, której przedmiotem jest wiara, musi mieć na uwadze, że jest to wiara Kościoła powszechnego i jego dobru ma ona służyć. Uzyskanie *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej nie stanowi przeto tylko zwyczajnego spełnienia wymogów prawnych, lecz jest przede wszystkim wyrazem właśnie tego uniwersalnego wymiaru kościelnego nauczania teologii. Ponadto dzisiejsze możliwości publikacji i głoszenia referatów sprawiają, iż poglądy znanych teologów rozpowszechnione są niemal w każdej części świata i wpływają na życie Kościoła. *Nihil obstat* jest więc wyrazem odpowiedzialności za wiarę, którą w Kościele powszechnym ponosi jego Magisterium. W ostatniej części tej enuncjacji autor koncentruje się na *nihil obstat* udzielanym przez Stolicę Apostolską. Przedstawia kwestie: procedury, odpowiedzialności wraz z miejscowym biskupem za dobro Kościoła (Stolica Święta ma bowiem prawo i obowiązek troski o to, aby partycypujący w *munus docendi* gwarantowali przekaz zdrowej nauki), podaje kilka danych statystycznych (np. 97% wniosków skierowanych z obszaru języka niemieckiego do Stolicy Apostolskiej od 1980 r. z prośbą o *nihil obstat* zostało rozpatrzonych pozytywnie) i wreszcie wyjaśnia sposób postępowania w przypadku naruszenia zasad, będących podstawą udzielenia *nihil obstat*. W zakończeniu autor wyraża nadzieję, że udało mu się wyjaśnić pewne niejasności związane z tą instytucją prawną. Jej potrzeba wynika z miłości do prawdy powierzonej Kościołowi, dlatego *nihil obstat* przekracza horyzonty wymiaru prawnego.

Sądzę, iż ta zwięzła prezentacja kilku zaledwie wypowiedzi ks. kard. Z. Grocholewskiego, zawartych w recenzowanej książce, może skłonić zainteresowanych czytelników do bliższego zainteresowania się nią. Jego refleksje, świetne pod względem logicznym i merytorycznym oraz mocno osadzone w nauczaniu Magisterium Kościoła, są znakomitym przykładem kompetentnego przedłożenia trudnych i aktualnych problemów współczesnego Kościoła.

Bronisław Wenanty Zubert OFM

* * *